

Kansanedustaja Sari Tanus (kd)

Arvoisa puhemies,

Käsiteltävänä on siis kansalaisaloite äitiyslaiksi - kokonainen 52 pykälän äitiyslakipaketti ja siihen liittyen muutosesityksiä lakeihin hedelmöityshoidosta, oikeudenkäymiskaaresta, lapsen elatuksesta, huollosta ja tapaamisoikeudesta, perintökaaresta ja elatustuesta.

Kansalaisaloitteen sisältö on viime hallituskaudella oikeusministeriön työryhmän esitys, jota esityksen epäkohtien ja heikkouksien vuoksi ei tuotu eduskuntaan viime hallituskaudella eikä Sipilän hallitukseen sitä samasta syystä sisällyttänyt hallitusohjelmaansa.

Ehdotettu äitiyslakipaketti sisältää yhden pykälän äitiyden toteamisesta synnyttämisen perusteella ts lapsen äiti on se, joka on synnyttänyt lapsen.

Sen lisäksi on kymmeniä pykälä liittyen äitiyden vahvistamiseen hedelmöityshoitoon annetun suostumuksen perusteella ts. Äitiyteen tuodaan kokonainen uusi käsite, äidiksi tunnustaminen, ilmoitusmenettelyllä.

Suomessa kiellettyihin sijaissynnytyksiin liittyen käsitellään myös joitakin kansainvälisiä säädöksiä.

Nämä äitiyslain säädökset mukailevat pitkälti isyyslakia, mikä lähtökohtaisesti onkin ongelmallista. Isyyslain mukainen isyyden vahvistaminen perustuu täysin eri asioihin kuin tämän aloitteen mukainen toisen naisen vahvistaminen toiseksi äidiksi.

Isyyslaki tähtää suurelta osin biologisen isän selvittämiseen, mikä voidaankin helposti todentaa oikeusgeneettisen isyydestin avulla.

Tämä äitiyslaki taas pyrkii valtaosin suojaamaan naisparin sen osapuolen asemaa, joka ei synnytä lasta, mutta antaa suostumuksensa kumppaninsa hedelmöityshoitoihin eli äitiyslaki pyrkii vahvistamaan lapselle ei-biologisen vanhemman.

Raskaana olevan naiskumppani voitaisiin esityksen mukaan tunnustautua toiseksi äidiksi jo ennen synnytystä. Nykyisin perheen sisäisen adoption kautta synnyttäneen naisen rekisteröidyssä parisuhteessa tai avioliitossa oleva puoliso, voi adoptoida lapsen.

Tämän esityksen tarpeellisuutta on perusteltu sillä, että jos lapsen äiti kuolee synnytyksessä, niin lapsella olisi kuitenkin toinen äiti. Toisena perusteluna on käytetty perheensisäisen adoption hankaluutta, hitautta ja kalleutta.

Kun tarkastellaan lähemmin näitä perusteluja, kumpikaan niistä ei todellisuudessa osoita tämän lain tarpeellisuutta:

Suomessa synnytyksiin äiti kuolee erittäin harvoin. Äitiyskuolleisuus, johon luetaan kaikki raskauteen liittyvät raskauden aikana ja 42 vrk synnytyksen jälkeen tapahtuvat kuolemat, on Suomessa maailman pienimpiä, 2-3 kuolemaa 100 000 synnytystä kohti.

Vuosittain enimmillään n 160 naisparin naista on saanut hedelmöityshoitoa.

THL:n tilastojen mukaan v 2015 luovutetuilla siittiöillä (tehtiin 593 hoitoa, josta 180 johti raskauteen ja) tehdyistä hoidoista johti 127 synnytykseen. Tässä luvussa on siis kaikenlaiset perheet, myös naisparit.

Jos näitä lukuja verrataan äitiyskuolleisuuteen, niin laskennallisesti äidin kuolema kohtaisi luovutetuilla siittiöillä alkunsa saaneessa raskaudessa tai synnytyksessä kerran noin 400 vuodessa, naisparien kohdalla vieläkin harvemmin.

Mitään lainsäädäntöä ei säädetä näin harvinaisten tapausten perusteella.

Toisena perusteluna perheensisäisen adoption hankaluus ja hitaus on myös perusteluna hyvin hatara ja ongelmallinen.

Kansainväliset adoptiot ovat usein pitkiä ja raskaita, vuosia kestäviä prosesseja. Myös uusioperheiden perheensisäiset adoptiot molempien vanhempien ja lasten kuulemisineen voivat vaatia aikaa. Näihin verrattuna naisparien perheen sisäiset adoptiot ovat tavallisesti hyvin nopeita ja hyvin yksinkertaisia.

Helsingissä tähän tarvitaan tavallisesti vain yksi käynti sosiaalitoimessa.

Jo ennen synnytystä voi olla puhelinyhteydessä sosiaalitoimeen, josta nimetään oma virkailija. Synnytyksen jälkeen on tuo yksi käynti, jossa esitetyt lomakkeiden allekirjoitus. Sitten lomakkeiden postitus käräjäoikeuteen, josta vahvistus adoptiosta tulee n 2 viikossa. Loma-aikana, joulun ja juhannuksen aikaan voi mennä hieman pidempään. Toisin kuin moniin muihin palveluihin, tähän palveluun ei ole jonoja. Muualla kuin Helsingissä on tavallisesti kaksi käyntiä. Tätä ei todellakaan voida pitää hankalana tai pitkänä prosessina tälläkään hetkellä eikä se voi olla perusteluna monimutkaiselle lakipaketille.

Myös Asianajajaliitto on lausunnossaan todennut, ettei se pidä kannatettavana säätää monimutkaista, selkeitä ongelmia sisältävää lainsäädäntöä hyvin harvalukuisia tilanteita varten. Asianajajaliiton mukaan Suomeen ei ole tarpeen säätää erillistä äitiyslakia, vaan tarvittavat muutokset olisi mahdollista tehdä jo olemassaoleviin, asiaan liittyviin lakeihin. Se kysyykin perustellusti monimutkaistaisiko tämä lainsäädäntö tarpeettomasti oikeusjärjestystä. Kansainvälisesti ei myöskään tunneta erillisiä äitiyslakeja.

On pidetty itsestään selvänä, että lapsen synnyttänyt on äiti. Edelleen on pidetty itsestään selvänä, että lapsen synnyttänyt, äiti, on nainen.

Nämä molemmat käsitteet kyseenalaistettaisiin ja romutettaisiin tämän lain toteutuessa.

Aloitteen myötä myös juridisesti mieskin voisi olla äiti ja voitaisiin vahvistaa äidiksi.

Adoptioäiti, tilanteissa jossa lapsi on syystä tai toisesta joutunut luopumaan biologisesta äidistään, rinnastetaan lainsäädännössä äitiin. Se ei ole muuttanut äitiyden käsitettä, mitä nyt ollaan perustavanlaatuisesti tekemässä.

Äitiydestä tehdään ilmoitusasia, jossa äitiys voidaan ilmoituksen perusteella todeta, vahvistaa ja myös kumota. Siis äitiys voidaan myös kumota: olen sinun äitisi...tai siis en olekaan.

Äitiyden selvittämistä ja vahvistamista ilmoituksen perusteella voi vaatia lakiesitystekstin mukaan "hän ken katsoo olevansa lapsen toinen äiti" eli joka on yhteisymmärryksessä kumppaninsa kanssa antanut tälle toiselle naiselle suostumuksen hedelmöityshoitoon.

Samalla kun vahvistettaisiin lapselle kaksi äitiä, lapsi menettäisi lopullisesti isän vahvistamisen mahdollisuuden. Tämä ei voi olla lapsen edun mukaista.

Vaikka aloitteen tarkoituksena on säännellä äitiyden muodostumista, se vaikuttaa perustavanlaatuisesti myös käsitykseen isyydestä.

Myös isyydestä, siis vahvistetusta ja biologisesta isyydestä voisi luopua, vahvistettu isyys voitaisiin kumota ja tilalle vahvistaa toinen äiti.

Isyys ei kuitenkaan ole korvattavissa toisella äidillä.

Jokaisella lapsella ja meistä kaikilla on puolet perimästä isältä. Isän ja isän perimän merkitys lapsen kasvun, kehityksen ja identiteetin muodostumisen kannalta on erittäin tärkeä. Jotkut ymmärtävät isän tärkeyden tai isän poissaolon kipeyden, biologisten juuriensa merkityksen vasta aikuisiässä.

Kansainväliset ihmisoikeussopimukset, myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tulkinnoissa, korostavat ihmisen oikeutta tuntea biologinen syntyperänsä.

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa myös todetaan, että lapsella on, mikäli mahdollista, oikeus tuntea vanhempansa – ja tässä vanhemmilla tarkoitetaan nimenomaan äitiä ja isää.

Isättömyyttä ei tule lisätä vaan päinvastoin tulee pyrkiä vahvistamaan, mikäli se on mahdollista lapsen hänen vanhempiensa suhdetta.

On erittäin ongelmallista, eikä mitenkään voi olla lasten edun mukaista, että lainsäädännön seurauksena osa lapsista syntyy lähtökohtaisesti isättömiksi. Näin on perustuslakivaliokuntakin aiemmin linjannut hedelmöityshoitoihin liittyen.

Tässä esityksessä edelleen kavennettaisiin tai kokonaan poistettaisiin lainsäädännössä heikoimmassa asemassa olevien, eli lasten isyyden vahvistamismahdollisuus.

Tämä on erittäin merkittävä lasten perusoikeus- ja ihmisoikeuskysymys. Sen vuoksi on keskeisen tärkeää, että perustuslakivaliokunta perehtyy ja arvioi perusteellisesti aloitteen ja sen vaikutukset lasten perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien näkökulmasta.

Asiantuntijalausunnossa todettiin myös, että myös äitiyden käsitteen muuttamisella saattaa olla merkitystä lapsen perusoikeuksien kannalta, minkä vuoksi perustuslakivaliokunnan perusteellinen käsittely on tarpeen.

Teen nyt esityksen / kannatan asian lähettämistä perustuslakivaliokuntaan.

On myös huomattavaa, että lapsivaikutusten arviointi on jäänyt erittäin suppeaksi. Aloitteen merkittävyys huomioiden lapsivaikutusten arviointi olisi ollut perusteltua tehdä jo ennen aloitteen käsittelyä eikä vain osana muuta kuulemista.

Sen puutteellisuudesta kertoo myös se, ettei mitään alaikärajoja ole asetettu äitiyden tunnustamiseen. Mielestäni tämä on aivan käsittämätöntä. Jo lastensuojelun näkökulmasta ikärajan määrittämistä olisi tullut arvioida ja täysi-ikäisyyden raja asettaa.

Nyt esitys mahdollistaa tilanteen, että vielä omaa identiteettiään hakeva murrosikäinen, vauvasta haaveileva tyttö voi löytämänsä kumppanin mukana lähteä tämän lapsettomuushoitoihin ja jo alkuraskaudessa hänet voitaisiin vahvistaa lapsen toiseksi äidiksi.

Hänellä on mahdollisuus perua tämä ns tunnustamisensa toiseksi äidiksi, mutta esityksen mukaan synnyttäneellä äidillä samoin kuin lasten valvojalla on mahdollisuus nostaa kante tätä äitiytensä peruttanutta tyttöä vastaan ja tätä kautta hänen äitiys voidaan vahvistaa - koska hän on alkuaan

yhteisymmärryksessä synnyttäneen äidin kanssa antanut suostumuksensa tämän lapsettomuushoitoon.

Hedelmöityshoitolaissa ei ole puhuttu alaikärajoista, koska yhtä selvää kuin se, että synnyttänyt on lapsen äiti, on ollut myös se, ettei alaikäinen tarvitse vielä lapsettomuushoitoja.

Mietinnössä on todettu, että ikärajojen asettamisessa äitiyden tunnustamiseen tulisi ottaa isyyslain isyyden tunnustamista koskevat säädökset huomioon. On kuitenkin itsestään selvää ja sattunut niin on monia kertoja, että jo nuori poika on lapsen biologinen isä hän on sitä tunnustipa tai ei ja se voidaan todentaa isyystestein.

On aivan eri asia, kun puhutaan nuoren tytön lähtemisestä mukaan lapsettomuushoitoihin ja tätä kautta hänet voidaan, vaikka kanteen kautta saattaa toiseksi äidiksi ja sen mukanaan tuomiin vastuisiin.

Hämmästelen mietinnön tekstiä: "Ikärajojen asettaminen edellyttää siten laaja-alaista arviointia, joka on perusteltua tehdä erikseen sen jälkeen, kun isyys ja äitiyslakien soveltamisesta on saatu kokemuksia."

Ymmärrän, että näin voidaan tehdä, kun on kyse yläikärajoista. Alaikäisten suhteen pitäisi jo lastensuojelullisesta näkökulmasta arvioida ja mielestäni asettaa täysi-ikäisyysraja. Mietinnössä ei lainkaan olla käsitelty tätä asiaa.

Esityksessä on lukuisia pykäläiä, jotka käsittelevät eri tilanteissa äitiyden, siis toisen äidin selvittämistä, tunnustamista ja perumista. Kanne voidaan nostaa äitiyden tunnustanutta, lapsen synnyttäneyttä ja itse lasta vastaan. Lasten valvojalle asetetaan myös velvoite nostaa syyte toista naista vastaan ellei tämä tunnusta äitiyttään.

Lisäksi esityksessä todetaan, että jos mahdollisia äitejä on useita, niin heidät tulee haastaa vastaajiksi samaan oikeuden käyntiin. Joskus lapsettomuushoidot kestävät hyvin pitkään, tulee keskenmenoja ja hoidoissa pidetään taukoja jne...Jos useampi katsoo olevansa lain ei-biologinen äiti, niin millä perusteella käytännössä asia ratkaistaan.

Selkeitä perusteita asian ratkaisemiseksi esitys ei anna. Ei ole ihme, että asianajajaliitto esitti huolensa asioiden monimutkaistumisesta.

Toisin on isyyslaissa, joissa yksiselitteisesti isyystestien perusteella tiedetään, kuka on biologinen isä.

Lain tulee olla selkeä ja ymmärrettävä ja myös käytännössä toimiva.

Tältä kannalta on tärkeää, että äiti-sanana käyttö säilytetään laissa lapsen synnyttäneellä naisella. Esimerkiksi terveydenhuollossa, perimää ajatellen, on olennaista tietää, kuka on geneettinen äiti. Toiselle naiselle on muissakin Pohjoismaissa eri nimitys ja siihen on kiinnitetty huomiota myös asiantuntijalausunnoissa eri nimitykseen vedoten.

Esityksen mukaan molempia nimitettäisiin äidiksi.

Hämmästyttää mietinnön maininta siitä, ettei sekaannuksen riskiä biologisen ja tunnustaneen äidin välillä ole, koska väestötietojärjestelmästä käy ilmi vanhemmuuden vahvistamisajankohta. Pitääkö siis etsiä väestötietojärjestelmään ja lisätä tunnustaneen äidin nimen kohdalle lomakkeisiin ym pvm ja ymmärtää, että jos pvm ei ole, niin tämä äiti on biologinen.

Lain tasolla tulisi olla myös käsitys yhdestä äidistä ja yhdestä isästä.

Vaikka äitiydessä on kyse myös adoptioäitiydestä ja muista psykologisista ja sosiaalisista siteistä, ei lainsäädännöllisesti tule heikentää biologisen siteen merkitystä osana äitiyttä.

Erittäin hämmentävää oli lukea esityksen pykälän 36 kanneoikeuden rajoituksista. Toisaalla oli kirjattu asianosaisille velvoite puhua totta. Lähtökohtaisesti 1. pykälää lukuun ottamatta, esityksessä on kyse hedelmöityshoidolla alkunsa saaneista raskauksista. 3.pykälän mukaan äitiyden vahvistamista hedelmöityshoitoon suostumuksen perusteella ei voida vahvistaa, jos isyyslain mukaan voidaan todeta tai vahvistaa.

Eikö tämä kanneoikeuden rajoituspykälä ole ristiriidassa ja kumoa kaikki nämä? Pykälässä kuvataan tilanne, jossa äitiytensä tunnustanut on saanut tietää seikoista, joiden perusteella on ollut aihetta epäillä, ettei lapsi ole saanut alkuaan hedelmöityshoidoista – eli on olemassa biologinen isä -, mutta hän on kuitenkin tästä huolimatta synnytyksen jälkeen kirjallisesti ilmoittanut, että lapsi on hänen. Eikö tämä ole totuudessa pysymisvelvoitteen vastaista. Samoin synnyttänyt äiti voi kirjallisesti hyväksyä tämän ilmoituksen. Eikö myös tämä ole suoraan totuudessa pysymisvelvoitteen vastaista.

Eikö ole merkillistä, että näissä tilanteissa ja näitä tilanteita varten esitykseen on kirjattu ainut kanneoikeuden rajoitus. Eli vaikka lapsen synnyttänyt äiti ja äitiytensä tunnustanut äiti haluaisivat oikaista virheen ja korjata asiantilan – ja mahdollistaa biologisen isän isyyden vahvistamisen, niin heillä ei ole oikeutta nostaa kannetta asiantilan oikaisemiseksi. Minusta tämä on käsittämätön isyyden vahvistamisen mahdollisuuden poistaminen.

Esimerkkinä lain puutteellisuudesta on myös sääntely, joka kohdistuu vieraassa valtiossa annetun päätöksen tunnistamiseen (45 pykälä ). Sijaissyntyys on joissakin maissa sallittua, mutta Suomessa se on lailla kielletty. Säännöksellä pyritään estämään sijaissyntysjärjestelyjä koskevan sääntelyn kiertäminen ts. ulkomailla lapsen hankkiminen sijaissyntysjärjestelyin ja sitten äitiyden saaminen tunnustetuksi Suomessa. Tämä sääntelyn kiertäminen pyritään estämään edellyttämällä vuoden asumista kyseisessä maassa. Jos mietimme sijaissyntytyksen suunnittelua, raskauden alkuun saattamista ja 9 kk raskausaikaa, niin yhden vuoden vaatimus sääntelyn kiertämisen estämiseksi on aivan liian lyhyt aika. Asumisvaatimus ko maassa tulisi olla huomattavasti pidempi.

Arvoisa Puhemies, esityksen epäkohtien ja heikkouksien, lasten edun ja lasten ensisijaisten oikeuksien ja äitiyden ja isyyden vahvan merkityksen säilyttämisen vuoksi, en kannata lakiesitystä ja tulen esittämään ja äänestämään esityksen hylkäämisen puolesta.